

T.C.

Ufuk Üniversitesi Yayınları

Batı Kültüründe Realizmin Ruhu, Gelişimi ve
Çeşitleri: Felsefi, Psikolojik, Siyasi, Sosyolojik ve
Yazın Kuramsal Realizm: Realizmin
Başlangıcından, Postmodernizme ve
Sömürgecilik Sonrası ve Ulusötesi Kültüre
Kadar İncelenmesi ve Viktorya
Dönemi Düz Yazısında Epistemolojik
Gerçekçilik:
623 Sayfada Realizm

*Prof. Dr. Binnaz Ege'ye ve
Prof. Dr. Ridvan Ege'ye Armağan Kitabı*

Prof. Dr. Ufuk EGE UYGUR

Ankara Üniversitesi
İngiliz Dili ve Edebiyatı A.B.D.
Öğretim Üyesi

(M. Phil. Glasgow Üniversitesi, Ph. D. Lancaster Üniversitesi
İngiliz Kültürü İncelemeleri)

Ankara - 2016

BÖLÜM 2

İNGİLTERE'DE ENDÜSTRİ DEVRİMİ, DEĞİŞEN DÜŞÜN GÜCÜ VE HAYATIN GERÇEKLERİ

Viktorya döneminden önce gelen Romantizm, iç tedirginliği, toplumsal birlik özlemi, bireyseliği ve kentli zengin sınıfın pazar için üretim kuralını ve buna rağmen züppece olan kent zengin değerlerinin romantikçe karşı çıkılmasını ve bunları ele alan özgür yazara odaklanmıştır. Kapitalizmin insanı tüketen yapısını Romantikler görebiliyorlardı. Fakat bunun altında yatan işçi ve çocuk eleman sorunlarına ve karşı çıktıkları havayı kirleten fabrikalara, kötü koşullarda çalışan aceleci insanların bulunduğu gürültülü kentlere ve seçkin ve süslü kapitalistlerin gittiği salonlara gerçekçi bir tepki vermiyorlardı. Bir yandan doğanın içine kaçmak isterken, Romantikler bunu uzak ve egzotik ülkelere gitmede buluyor, öte yandan da çelişkili olarak, Britanya halkına ve eski güzel zamanlara dönmeyi hedefliyorlardı. Romantikler insanı toplumsal çevresi içindeki ilişkileriyle algılayamıyorlardı (Presley, 1848: 90-132). Romantikler insanı bireysel özellikleri içinde gözlemlerken, bunları oluşturan sebeplerin kaynağına ve çevre faktörüne inmezler. Bunu yapan realistlerdir. Romantikler ise çevrelerinden kopuk, kendi içlerine dönük, yalnız ve melankolik insanlardır. Realistlere göre çevresinden yalıtılmış insan, tam olarak anlaşılabilir ve tarihin akışını tam olarak gözlemlemek gerekir (Palmer, 1897-1910: 72-73).

Endüstri Devrimi, 1760-1840 yılları arasında Britanya'da çıkan ve Avrupa ülkelerine yayılan bir tarihin akışını yansıtan yapısal bir değişimdir. Tarım ve zanaatlara dayanan bir ekonomiden, köylerin sanayi şehirlerine, tarlaların fabrikaya dönüşmesidir. Sanayinin ve makineleşmenin egemen olduğu bu ekonomide, İskoç James Watt'ın buharlı makineyi keşfiyle yeni bir dönem başlamıştır (Çapan, 1966: 2-15). Ayrıca, pamuklu dokuma makinesi de icat edilmiştir. Pamuk hammaddesinin temel kaynağı sömürgelerdir. Bu sömürgelerin ürünleri olan pamuk Glasgow

ve Liverpool limanlarında işverenlere ulaşır ve pamuk ithalatının yasaklanmasıyla, bu sektör Britanya'ya kendi kendine yeter. Demir ve çelik hammadde olarak önem kazanır. Odun kömürü yerine, kok kömürü kullanılır. Petrol ve elektrik enerjisinde devreye giren kaynaklardandır. Fakat tarım, hâlâ ön plândadır. İngilizler gittikçe artan nüfusu, tarımdan elde ettikleri ürünlerle beslerler. Tarım Britanya siyasal ve toplumsal yaşamında toprak sahiplerinin çıkarlarını belirleyici durumdadır. Üst sınıfın üyesi olmak bir araziye sahip olmaktır. Buharlı makineden sonra, pamuklu dokuma makinesi icat edilir. Pamuk eğirme makinesi gündeme gelir. Böylece az zamanda normalde üretilenden daha çok iplik üretilir. Bu makineleri ucuz makine bakıcıları işletir. İş sahipleri zenginleştikçe emeği sömürülen ve haksızlığa uğrayan işçiler, iş sahiplerini düşman olarak gördüler. Kentleşme ve işçi sınıfının gelişmesi köy kültürünü kaldırır. Köylüler yerine yalnızca ücretle çalışan insan ve çocuklar ortaya çıkar. İngiltere'de sırf zengin ve fakir sınıf kalır. Örneğin 1760 ile 1830 arasında nüfusu 17.000'den 180.000'e çıkan Manchester'da işçiler kara duman salan 164 adet beş veya altı katlı fabrikalarda çalışırlar ve bu nüfusun yüzde otuzu zengin fabrikatörlerdir (Presley, 1848: 90-127). İşçilerin çoğu büyük odaları olan bir evde toplu olarak barınma durumundadırlar. Sokaklar kaldırımsız, kirli ve sebze ve hayvan artıklarını doludur. Sağlıksız koşullarda ve yetersiz beslenmeyle çalışan çocuklarda raşitizm ve çocuk ölümlerine çok sık rastlanır. Kanalizasyon yoktur ve pis su birikintileri ve koku tüm sokaklarda vardır. Plânsız ve düzensiz bir kentleşme vardır. Örneğin İngiliz araştırmacı Charles Booth (1840-1916), fakirlik ve aşırı nüfus yoğunluğunun doğru orantılı olduğunu gözlemler. Ev kiralari çok yüksektir ve tek göz odada birkaç kişi barınır. Fakirler, ayın sonunu zor getirirler. Çok fakirler ise kronik bir beslenme ihtiyacı içindedirler (Booth, 1889: 33). Böylece, yoksul sınıf da kendi içinde ayrılır. Makineleşme ve iş bölümü getirileri şunlardır: Makineler insan gücünü gölgede bırakırken, sermaye emeğe karşı kazandığı zaferle yeni bir tür serfliğin ortaya çıkmasına sebep oldu. Makineleşme ve ayrıntılı iş bölümü insan rekabetini ve fiziki gücü en aza indirdi. Piyasalardaki mal fazlalığı, sıklıkla alınan asgari ücretlerin çok altına düşmesine sebep oldu. Gelir sıkıntısından tüm aile fertleri çalışmak zorundadırlar. Erkek çocuklar çoğunlukla demir ve kömür madenlerinde baca temizleme işinde çalışırken kızlar ev ve işyeri temizliği yaparlar. 1852 ve 1893'te çocuk emeğini kaldıran yasalar çıkmış olsa da uygulamaya geçilmemiştir (Booth, 1889: 50-93). Kızlar ve kadınların çalışmasına şahit olan Sanayi Devriminde bayanlar erkeklerin ücretlerinin yarısını alırlar. Yoğun iş temposunda çocuklara ve işçilere eğitim adeta imkânsızdır. Ancak işçi sınıfının yaşam koşullarının düzenlenmesi Viktorya çağının sonlarına doğru gerçekleşmiştir.

Toplum araştırmaları yapan Le Play (1850-1912) hızlı endüstrileşme sonucu Fransa'daki yetersiz işçi koşullarını inceler. Le Play, işçilerin Pazar kontrolünü ellerinde tutmaları gerektiğine ve sendikalarla kendilerini savunmalarına inanır. Ona

göre tarımdaki gelişmeler bu alandaki nüfus ihtiyacını azaltarak bu nüfusun kentlere göç etmesine sebep olur ve kent sanayisi hazır iş gücü ile buluşur. Tüketim malı talebi artar ve yaşam standardının yükselmesiyle eskiden lüks kabul edilen çay, kahve ve şeker orta ve alt sınıfa ulaşır. Böylece tüketim malı talebi artar. Sömürge ülkelerin malları Avrupa sanayisinde işlenip, sömürgelere satılır. 1834'te Britanya'da kurulan sendikalar gibi, Fransa'da kurulan sendikalar da önemlidir ve fakir ve yaşlı hakları korunmalıdır. 1867'de Britanya'da oy hakkını endüstriyel erkek sınıfa veren ve 1884'te yirmi bir yaşın üstündekilere oy tanıyan reformlar gibi, bu oy hakları genişletilmelidir (Le Play, 1885: 17-93).

BİLİM VE GERÇEKLIK VE GERÇEKLİĞİN YÖNTEMLEŞMESİ

On dokuzuncu yüzyılın ortalarından beri insan düşüncesindeki, inançlarındaki ve bulgularındaki araştırma evreni değişik bulguları yansıtır. İngiliz bilim insanı Charles Lyel (1797-1873). İncil yorumlarının yanlışlığı üzerine odaklanır ve İncil'in bir hikâye kitabı gibi okunması yerilir. Lyel'a göre her olanın bir nedeni olduğu ve sebeplerin her şeyi açıklayacağı iddia edilir. Lyel, tıpkı İskoç düşünür David Hume gibi deneysel akıl yürütmeyi savunur. Lyel, Berkeley ve Hume insan aklının kavramayacağı şeylerin zamanla yok olacağını savunur. Nedensellik eleştirisine göre, dış dünya ve insanın kendi bilgisi gerçekçilikle savunulmalıdır. Mantıksal ilişkide idealar birbiriyle ilişkilidir. Olgusal ilişkide ideaların ilişkileri değişmese bile, olgu ve nesnelerin, bağıntıları farklılıkları göze çarpar. Hume'un ele aldığı bu kuram Lyel tarafından daha çok eleştirilir. Lyel'la göre bilinenler, izlenimlerin doğru algılanmasıyla gerçekleşir ve kişinin hakikati seçmesi onun bilgi dağarcığı ve deneyimiyle doğru orantılıdır. Kendi kimliğine inanan insan, dış dünyanın varlığı, bilgisi, inancı ve gözlemine daha iyi yapar (Lyel, 1833: 5-92). Lyel, dinsel kitapların mucizevî ve sembolik içeriğini gerçek dışı bulur ve esasın zamanla dönüşüm geçirdiğini vurgular.

CHARLES DARWIN

İngiliz bilim adamı Charles Darwin (1809-1882) geliştirdiği evrim kuramıyla, hem dünya görüşünü hem de psikolojiyi etkilemiştir. Kopernik dünyanın evrenin merkezi olmadığını ispatlarken Galileo ve Newton gök cisimlerinin, yer cisimleri gibi aynı mekanik yasalarla hareket ettiğini gösterirken, evren görünüşünü şekillendirmişlerdir. Darwin ise canlılar üzerine odaklanıp, evrenin bir parçası olan dünyadaki varlıkların evrimini ele almıştır. Darwin, aynı türde olan canlılar dâhil, tüm canlı varlıkların az veya çok farklılık gösterdiğini vurgulayıp, tek yumurta ikizleri hariç, aynı ailede her yönden birbirinin aynı iki bireyin olmayacağını gözlemlemiştir.

tır. Farklılıkların kalıtsal olduğunu ve anne babadan çocuğa geçeceğini betimleyen Darwin, doğal ayıklanma ilkesini tanımlayıp, türler ve bireyler arasındaki yaşam mücadelesini vurgulayarak, daha güçlü olan ırkların farklı özellikleriyle ayakta kaldıklarını, güçsüz olanların ise yok olduklarını ele almıştır. Uzun süren ideolojik dilimler boyunca devam eden ayıklanma ile giderek hayatta kalmak, mücadele ve irade gücü daha fazla olan, daha güçlü ve yüksek türler ortaya çıkarır ve evrim süreci devreye girer (Darwin, 1859: 3-97). Doğal ayıklanmaya tek seçenek, uyum sağlayamayanları beklenmedik bir şekilde yok eden acımasız yarış silsilesi olarak görülmüştür. Dedesi Erasmus Darwin gibi Darwin de doğanın sınırlı verimliliğinin hayat için mücadele vermeyi gerektiğini anlar ve uyum sağlayabilen tür, bu özelliklerini gelecek nesle aktarabilir. Darwin'in uyum kavramı on dokuzuncu yüzyıl psikolojik yaklaşımını da etkiler. Darwin, insan ve hayvan zihninin anatomik yapısının ve zihinsel çalışmasının benzerlik gösterdiğine inanır. İlkel zihinlerden evrim geçirerek oluşabilecek insan zihni, insan ve hayvan zihnini incelemeye yol açmıştır ve araştırmacılar psikolojik laboratuvarlarda hayvanların zihinsel işleyişini inceleyemeye başlamışlardır. Darwin, hayvanların korku, ürkme, saldırı ve okşama gibi bilinç tepkileriyle, insanların aynı tepkileri arasında bağ kurmuştur ve Darwin'in bu çalışmaları, psikologları bilincin işlevlerini araştırmaya yönelmiştir ve böylece psikoloji, insanın çevresine uyumu kavramına odaklanmıştır. Darwin, aynı türdeki üyeler arasında bir değişimin olduğunu vurgulayarak, bireysel farklılıklarda, psikolojinin ilgi alanı olmuştur. Darwin'e göre, değişim, farklılık ve evrim geçirip, kalıtsal özellikleri aktarma, elle tutulur bir gerçekliktir. İstikrar ve süreklilik ise bir illüzyondur. Bu bağlamda psikologlar, bireysel zihinlerin farklılaşabileceğini anlayıp, Darwin'in incelediği bireysel farklılıklardan başlayarak kalıtımsal unsurlara geçmişlerdir. Darwin çocukluk ve erişkinlik dönemi duygularını süreklilik ve evrim kavramıyla bir arada ele almıştır ve cinsellik duygularının bebeklikte çıktığını iddia etmiştir. Bu konular, Freud'un da ele aldığı konular olduğundan önemlidir. Darwin, insanların cinsellik (nüfus patlaması) ve açlığın kontrol edilemez güçleriyle yönetildiğini iddia ederken, Freud da cinselliğe odaklanmıştır. Darwin'e göre içsel çelişkilerden yıpranan birey mücadele edemezken, Freud için de içsel çatışmalar bireyi yıpratır.

Darwin'in değişim ve evrim kuramı Aristoteles kuramına da ters düşmektedir. Aristoteles doğayı merdiven sisteminde işlemiş ve varlıkları hiyerarşik olarak en aşağıda, bitkiler ve ilkel hayvanlar, sürüngenler, balıklar, memeliler, ortada insan ve yukarıda melekler ve Tanrı olarak dizmiş ve insanın ortada olduğu, herkesin yerini bildiği ve yükselme umudu olmayan bir sistem geliştirmiştir. Oysa Darwin dönüşüm modeline inanmış ve böyle bir hiyerarşiden ziyade, canlıların evrimine odaklanmıştır. Darwin insanın, maymundan evrim geçirerek oluştuğuna, insanın kucaklamaya yarayan kolunun, köstebeğin kazmaya yarayan uzantısından, at bacağından,

yarasa kanadından veya yunus yüzgecinden geliştiğine (Darwin, 1859: 17-31) ve Darwin, Hıristiyan inancının tersine doğa ve organizmaların bir tasarım olmadığını iddia etmiştir ve Darwin evrime odaklanmıştır. Darwin'e göre, çeşitli organizmalar olarak bir atadan gelir ve belirli bir ilkel stereo-tip, devamlı bir evrim geçirerek, ayakta kalmayı başarmaya çalışıp adapte olma mücadelesine girer. Darwin canlıların basitten, karmaşık yapılara doğru sürekli gelişim halinde olduğu, çevreye uyum ve soyaçekim fikrini geliştirir. Ancak canlılar, daha ilkel daha karmaşık biçimlere devamlı gelişme halinde olursa, şu anda ilkel yaratıkların hiç kalmaması gerekirdi. Bu sebepten dolayı bu hipotez doğru gibi görünmemektedir.

Darwin kuramı yaratılış ve İncil öğretilerine de tezat teşkil etmektedir. İncil'de yaratılışı anlatan Tekvin kısmı canlıların büyük bir tasarımla ve belirli bir süre içinde Tanrı tarafından yaratıldığını betimlemektedir. Tekvin 2, 1, 2'ye göre yer ve gökleri yaratan Tanrı, yedi günde yaratılışı ve organizmaların oluşumunu tamamlamıştır. Oysa Darwin'e göre tasarım/plânlama yoktur ve evrim geçiren canlılar, tesadüflerin eserleri olarak milyonlarca yılda oluşmuşlardır. Darwin, Tanrı'yı kendi kuramının dışında bırakırken, insanın maymundan geliştiğini iddia ederek, Tanrı'nın yaratma gücüne de gölge düşürür. Felsefi doktrinlerin çoğu ve din, dünyanın kökenini Tanrısal bir düzenlemeyle açıklarken ve yaratılışı kısa bir zaman diliminde de alırken, Darwin evrimle dünyanın yaşının milyonlarca yıllarla ifade edilebileceğini keşfetmiştir. Fakat yaratılışı tesadüflerin eseri olarak görerek, bugün bilinen birçok gerçeği önceden görememiştir. Örneğin, insan zihninin ve bilincinin çok karmaşık bir yapıya sahip olması, tek bir insan hücresindeki DNA'nın (Dezoksiribonükleik asit) 900 ansiklopedi cildini dolduracak bilgiyi içermesi, DNA yapısındaki adenin, timin, citosin, guanin, riboz şekeri ve fosfat temel yapısının uyum içinde çalışması ve genetik şifrelerle, bir soydan diğerine, kendini tekrar eden DNA molekülleri boyunca dijital olarak kodlanmış bir çizgisel programın oluşumu gibi gerçekler yaratılıştaki bir tasarımın olduğuna ve rastlantısal bir yapılanmanın görülmediğine işaret etmektedir. Korneanın ışığı geçirmesi, ışığın mercekten geçip retinaya yansması ve gözbebeklerinin ayarlanabilirliği de tasarımın ürünüdür. Hücrelerde olan her bilgi, evren ve insanın amaçlandığının göstergesidir.

Darwin'in evrim kuramı, Tekvin 7-9'daki Nuh'un gemisi olayına da uymaktadır. Bu pasaja göre insan, tufanla cezalandırıldığında, dünya harabeye döner ve tufan dağları yükseltip vadileri açtığından beri de, esas yapısında bir değişiklik olmaz. Değişimin olmadığı bir tekdüzeliğin olduğu ortamda canlıların değişime uğraması ihtimali de yoktur. Adem tarafından adlandırılan bitki ve hayvanlar türlerini sürdürürler ve hiç değişmezler. Ancak, Darwin bir neslin tükenmesi, değişim ve insanın evrimine odaklandığında ve İncil'dekinin tersine her bir türün kendine özgü

olduğu fikrini çürüttüğünde Nuh'un gemisine sığabilecek hayvanlardan daha çok canlı türü ortaya çıktı ve her fosil düzeyi, kendisinden bir öncekine göre belirli bir gelişme gösterdi ve Tanrı'nın insanlara ceza vermek için her şeyi yeniden olduğu gibi yaratması yerine, belli bir gelişim, değişim ve evrim süreci gözlemlenir. Darwin'e göre ise, sürekli olarak değişen yeryüzüyle birlikte, yaşayan varlıkların hayatta kalabilmeleri için değişimleri lazımdır ve doğa, beklenmedik rastlantısal ve kalıtımsal değişimleri sağlamaktadır ve doğanın verimliliği hayat için devamlı bir mücadeleye neden olur. Fakat her şeyin başında değişim vardır ve bu savaşında, uyum sağlayacak şekilde değişebilen canlılar hayatta kalırken, diğerleri de ortadan kalkar ve değişimlerin her biri az olsa da, nesilden nesile aktarılarak çoğalırlar ve kaydeder değişimlere neden olurlar ve mutasyon gerçekleşir.

Evrım teorisinin değişim ilkesi, Endüstri Devriminin etkisiyle toplumda da hissedilir. İnsanlar kırsal kesimden fabrikalarının bulunduğu büyük şehirlere göç ederken, kuşaklar boyunca az değişimle kalan sosyal ilişkiler ve değerler de değişime uğrar. Zeitgeist 'de (her gelişme zamanını beklemelidir) Darwin mantığı fikriyle oluşmuştur. Bu değişim, hayatlarını mevsimler yerine makinelerin ritmine göre ayarlar, köylü ve çiftçileri olduğu kadar, zamanlarını her yeni bulunan kemik dizgileriyle bulmaca çözerek geçiren bilim adamlarını da etkiler. İnsan davranışlarını ve düşüncelerini taklit eden makinelerdeki evrimle, insanoğlunun evrimi ve mücadelesi paralel gider. Yeni makineler hayat mücadelesiyle yarışmayan veya iş koşullarına uyum sağlayamayan eski makineleri elemişlerdir.

Darwin aynı zamanda Thomas Malthus'dan da etkilenmiştir ve böylece demografi (doğum, ölüm oranı, sayısal nüfus bilgisi) araştırması yapmıştır. Darwin'in de esinlediği ve Malthus'un şekillendirdiği görüşe göre dünya üzerinde yaşanacak ve ihtiyaçları karşılayabilecek yerler azdır. Buna karşılık, bu kısıtlı alanda yaşamak durumunda olan varlıklar hızla çoğalmaktadır ve dünyadaki yiyecek stoku, nüfus artışına nazaran az kalmaktadır (Malthus, 1914: 3-8). Darwin bu düşünceden çıkarak yaşam kavgasını başarıyla geçenlerin ayakta kalabileceğini ve doğal ayıklanmayı gözlemlemiştir. Yaşam mücadelesinde başarılı olanlar yeni nesillere aktarırlar. Tıpkı ziraat ve hayvancılık yapanların sıra dışı özellikler gösterenleri aşılıp ya da üretilip, yeni türler elde etmesi gibi, insanlarda olan bu özelliği doğa kolaylıkla başlar ve türler, Darwin'e göre canlılar, Tanrı tarafından değil de doğal etkenlerle yaratılırlar ve evrim geçirme savaşına katılırlar. Çağımızın ünlü İngiliz düşünürü Bertrand Russell *Bilimsel Bakış Açısı* adlı yapıtında evrim kuramını ruh bağlamında eleştiriye tabi tutulmaktadır. Russell'a göre, şayet insanlar, maymun soyundan çıkmışlarsa bu evrimin hangi anında ruhun devreye girdiği belirtilmelidir. Eğer maymunlarda bir ruh olduğu varsayılırsa, mecburi olarak tek hücreli protozoerlerin de bir ruhu olduğu

hipotezi ortaya atılacaktır. Russell'a göre protozoerlerde ruhun olmadığı iddia edilirse de insanların ruhu olduğu görüşü de yadsınır (Russell, 1982: 72).

KARL MARX

Alman düşünür Karl Marx (1818–1883)'a göre bir toplumun alt yapısını ekonomi, üst yapısını ise din, ahlâk, ruh ve sanat anlayışı oluşturur. Bir toplumun ekonomik yapısını ise o toplumun sanat anlayışı belirler. Marx'a göre, bu alt yapı ve üst yapı ilişkisi gelişmiş toplumlarda birbirini etkileyebilir. Neo-klasiklerin sanat görüşü daha çok aristokratik ruha hitap ederken, Marksistlerin görüşü ise ekonomik bakımdan hâkim olan gruba ya da eğitim görmüş güçlere bağlıdır ve bunlar birbirini yok etmek isteseler bile, daha üst bir sentezde birleşirler ve tez yerine antitez oluşur. Ekonomik olayların içine, üretim araçları, üretim biçimi ve sınıflaşma tarzı girer ve alt yapı oluşturur. Hukuk, felsefe, ahlâk ve siyasette üst yapıyı oluşturur. Bilimsel ilerlemeler sadece materyalist bir dünya görüşünü değil, onun karşıtı olan dünya görüşünü de oluşturur. Davranışçı psikoloji karşısında, psikanalizci psikoloji var olur. Marx'a göre, kapitalist toplumların psikolojisi bağlamında, insanın emeği ve emeğin ürünleri insan için yabancı unsurlardır: «Emeğin ürünü bir nesneye aktarılmış maddeleşmiş, emektir, emeğin nesnelleştirilmiştir» (Marx, 1975: 67). Bedensel ve ruhsal faaliyetlerini çalışırken baskı altında tutan işçi yabancılaşır: Çalışma işçinin dışındadır. Onun özel varlığına ait değildir. Bu nedenle insan çalışırken kendisini olumlamaz, inkâr eder, mutlu değil, mutsuzdur: fiziksel ve zihni enerjisini serbestçe geliştiremez, bedenini harcar ve zihnini yok eder. Düşünce, doğa ve tarih üçgeninde iş gören, çalışma dışındayken kendine gelir, çalışırken, kendinde değildir. Eleştirel gerçeklikte bireyin kendini tüketen koşullara karşı direnişi ve başkaldırması ele alınır. Toplumcu gerçeklikteyse bu bireysel tepki, kitlesel bir genişlik kazanır. Toplumcu gerçekçilikte kişiler ülküleştiremez ve içinde bulunan toplumsal koşullarla insan ve tarih yansıtılır. Marksizm sonrasına göreyse sanat bir üretimdir. Sanatsal ruh ne bilimsel ne de ideolojik bilgi üretir. Ancak sanat bunların arasında bir köprüdür, ideolojik bilgiye ulaşmak için bilimsel bilgiyi kullanır. Sanat bir ideoloji ruhunu oluşturur. Marx'a göre, toplumsal olaylar, tarihsel süreç içerisinde kendi karşıtını yansıtır ve ona göre, diyalektik yöntem tez-anti tez ve sentez aşamalarını oluşturur. Bu bağlamda, tarihteki her olay kendi karşıtını yaratır. Bu karşıtlar bir sentez oluşturur ve kapitalizmin yarattığı karşıt sonuç, sosyalizmi oluşturur. Emek ile üretim arasındaki bağ, toplumsal hayatı şekillendirir. Çünkü insanlar maddi hayatlarını düzene sokmak isterler. Tarihi materyalizmi anlatan bu felsefe, toplumları ve işçi sınıfını harekete geçirmiştir. Marx toplumdaki ilişkiyi inceler, onların varlığını saptar ve bu çıkarımların toplumu değiştirme bakımından ortaya çıkacağını belirtir ve toplumbilimin amacı, toplumsal değişmeyi sağlamak olur. Hegel gibi diyalektiği insan aklı, doğa ve tarihin mantığı olarak algılar. Bu üç konuda da çatışma vardır.